

luokkaa.⁶³ Alkeisluokan aikaansaaminen oli myös Cygnaeuksen katsantokannan mukaista. Olihan hän ollut tiiviissä yhteistyössä J. Paulsonin kanssa, joka näyttää olleen asiantuntija juuri tällä alalla Pietarin oloissa.⁶⁴

Kun Cygnaeuksen osallistuminen Suomen kansakoulukysymykseen oli tapahtunut tosiasia ja kun tuleva «kansakoulumme isä» odotteli tapahtumien kehitystä Suomessa, hän katsoi ajan koittaneen ryhtyä ainakin suunnittelemaan P. Marian seurakunnassa uutta uudistamista, jonka näkyvänä tuloksena syntyi seuraava luonnos:

Ehdotus Pietarin Suomalaisen Seurakunnan Viikko- ja Sunnuntaikoulujen uudistamiseksi, jätetty Hänen Ylhäisyydelleen ym. ym. Kreivi A:lle.

Jokaisella jolla on opettajan ominaisuudessa ollut tilaisuus lähemmin tarkastella Pietarin Suomalaisen Seurakunnan todellista tilaa, täytyy tunnustaa, jos hän on lämmennyt asialleen eikä ole tyytyväinen, että tämän seurakunnan henkinen tila on mitä surullisin ja että todellinen ja perinpohjainen uudistus on äärimmäisen tarpeellinen, jotta tapainturmelus ei saisi täydellistä ylivaltaa. Näennäissivistys, joka on kuin eräänlainen vaateus, sulkahattu, hieno frakki, kätkee usein pinnan alle mitä suurinta raakuutta, oppimattomuutta ja kunniantomuutta. Se voi sokaista vain niitä, jotka takertuvat pintaan, jotka vaipuvat itsetyytyväisyyteen ja omahyväisyyteen nähdessään seurakuntalaisia kokoontuneina ainoastaan pyhäasuissaan, mutta ei niitä, jotka osaksi yksityisen sielunhoidon yhteydessä ovat luoneet katseensa satojen yksilöiden sisäiseen elämään, osaksi monivuotisen, huolellisen seurakunnan lasten tarkkailun tuloksena ovat oppineet tuntemaan sen lihallisen epäpuhtauden, alhaisuuden, henkisen raakuuden ja tapainturmeluksen, jonka alaisina nämä olentoraukat ovat kasvanneet.

Sitä haitallista vaikutusta, joka aiheutuu suomalaisen väestön tilasta täällä, ei suinkaan poisteta eikä kumota sillä totuuden opilla, jota rippikoulun saarnat ja hautapuheet ovat jo vuosikymmeniä julistaneet.

Mutta myöskin hyvän siemenen, jota on viime vuosina kylvetty julkisissa jumalanpalveluksissa ja yksityisen sielunhoidon yhteydessä, täytyy usein pudota kalliopolulle orjantappuroiden joukkoon, se poljetaan ja siitä tulee hyödytön, kun maaperää ei ole muokattu oikeaan aikaan, kun kasvavaa polvea ei ole sopivasti valmistettu vastaanottamaan sanaa lap-

⁶³ Lemmerich, mt. s. 65.

⁶⁴ Paulson toimi Petri-Schulen tyttöosaston alkeisluokan opettajana 1860—61, Iversen, mt. s. 46.

suudesta alkaen tarkoituksenmukaisella kasvatuksella. Jokaisen ajattelevan ihmisen lienee tunnustettava, että täkäläisissä oloissa ei tähän voida löytää muuta keinoa kuin tarkoituksenmukaisesti järjestetyt koulut. — Suomalaiselle seurakunnalle on sen vuoksi aivan elintärkeä kysymys tämä sen kouluja koskeva asia, sen pitäisi olla jokaisen sellaisen sydäntä lähinnä, joka ajattelee tämän seurakunnan parasta.

Kun tarkastelee lähemmin niiden koulujen organisaatiota ja laatua, joita jo on olemassa, täytyy myöntää, että ne eivät pitkään aikaan ole vastanneet tarvetta. Kun niitä perustettaessa ei ole ollut tietoa kansakoulun organisaatiosta eikä mitään määrättyä suunnitelmaa, niistä on ajan mittaan jatkuvan vastuksen alaisena tullut paikattuja, lähinnä töher-rysluonteisia laitoksia.

Mutta koska nämä koulut ovat nykyisessä puutteellisessa tilassaanakin epäilemättä vaikuttaneet jonkin verran tietämättömyyden ja raakuuden poistamiseksi seurakunnan keskuudesta, pitäisi tämän kokemuksen olla omiaan saamaan jokaisen, joka todella tarkoittaa seurakunnan hyvää, kaikella mahdollisella tavalla toimimaan sen puolesta, että suomalainen koulu saataisiin uudistetuksi ja organisoiduksi tarkoituksenmukaisella tavalla. — Ehdottoman välttämätöntä tämän asian auttamiseksi on niiden määrärahojen korottaminen, jotka koululla nyt on käytettävissä. Suomalaisissa kouluissa käy joukko oppilaita, joista noin 200 tulee viikkokouluihin ja noin 700 sunnuntai-kouluihin. — Jos lasketaan 2 ruplaa kuukaudessa tai 24 ruplaa vuodessa jokaista viikkokoulun oppilasta kohden, niin saadaan summaksi 4800 ruplaa ja 1,50 kopeekkaa vuodessa jokaista sunnuntai-koulun oppilasta kohden teki 1050 eli yhteensä 5850.

Suomalaisen koulun Pietarissa pitäisi perustaltaan olla kansakouluja korkeimmaltaan asteeltaan teknillisen reaalikoulun. — Kansakoulun korkein tarkoitus minun käsitykseni mukaan, tämän käsitykseni olen näinä aikoina tuonut julki, yksityisesti useammin kuin kerran, on se, että todellisen lukutaidon edistämällä alempien kansanluokkien keskuudessa annettaisiin niin kutsutuille huonompi osalle tilaisuus omaksua yleistä kansansivistystä ja kehittää niitä taipumuksia ja kykyjä, joita Herra on jokaiselle antanut, mikä tähän asti on ollut vain parempiosaisen etuoikeus.

Että tätä tarkoitusta ei saavuteta lukemalla ulkoa aapista tai katekismusta tai lukukirjaa tai oppimalla laskentaa, kirjoitusta ja käsitöitä, pitäisi vähitellen selvittää jokaiselle. — Mekaanisesta lukemisesta ja positiivisten tietojen pönttäämisestä ei saa muodostua kansakoulun pääpyrkimystä, kuten meillä on ollut asian laita ja yhä vielä on seurauksena niistä vaatimuksista, vaan sen pyrkimyksenä pitäisi olla todellisen lukutaidon edistämisen. Mutta lukemisella ei tarkoiteta sitä, että enemmän tai vähemmän taitavasti osataan paukutella sanoja jostakin kirjasta, vaan siihen kuuluu luetun ymmärtäminen. Se että nykyisin aloitetaan mekaanisella lukemi-

sella ja se, että yhdessä luokassa on 70 poikaa yhden opettajan ohjauksessa, on aivan luonnotonta ja järjetöntä. Kokemus on osoittanut, että 2 ½ vuottakin kuluu, ennenkuin lapsi ehtii niin pitkälle, että voi jotenkin saada selville sanoja aapisesta. Tällöin on luonnollista, että lapsi on saanut tänä aikana koulua käydessään aimo lisän siihen ajattelemattomuuteen, veltouteen, jota hän on tuonut mukanaan jo kotoaan. Kun nyt sitäpaitsi vaaditaan, että lapsi oppii papukaijamaisesti, muuksikaan se ei voi muodostua, ulkoa lavertelemaan pöytärukouksia, aapista ja katekismusta, ei pidä todellakaan ihmetellä, jos lapsiparat veltostuvat ja tulevat uneliaiksi tällaisella metodilla. Aivan toisin tapahtuu, jos lapsi ensin harjoitetaan käyttämään tärkeimpiä aistejaan, näköään ja kuuloaan tai yleensä totutetaan havaitsemaan, tarkkailemaan ja vastaanottamaan vaikutteita ympäröivistä asioista ja taphtumista, muodostamaan selviä käsityksiä näiden havaintojen pohjalta ja selvästi ja totuudenmukaisesti lausumaan ajatuksensa. Senthden havainto-opetuksen pitäisi tulla yleiseksi kansakoulussa ja abstraktisen opetuksen pitäisi sieltä kokonaan hävitä. Täkäläisille suomalaisen seurakunnan lapsille, jotka eivät ole kotona oppineet mitään muuta kuin mitä inhoittavimmalla siansaksalla mongertamaan joitakin säkeitä, on viimeksi mainittu metodi mitä selvimmin osoittautunut sopimattomaksi, heistä on tullut auttamattoman uneliaita, eikä se ole mikään ihme.

— Uskonossa pitäisi alemmilla luokilla opettaa vain raamatun historiaa kuvien avulla ja aapinen ja katekismus pitäisi jättää pois.

Kielen opetuksen kansakoulussa pitäisi muodostua ajatus- ja puheharjoituksista. — Lukuharjoituksia sanaselityksineen. Muistiharjoituksia (kertomista ja mielenpainamista).

— Ajateltakoon vain, miten rajoitettu on se piiri, missä tällaisen lapsen ajatukset liikkuvat ja minkälainen puute täsmällisistä ilmaisutavoista hänellä on vallitsevan kielellisen sekasorron ansiosta. Ei luulisi tarvittavan runsasta aikaa oppiakseen tuntemaan, kuinka täydellisen kykenemättömiä nämä lapset ovat tarkkailemaan ja käsittämään kaikkein yksinkertaisinta, mitä sanotaan ja kuinka luonnotonta, jopa ajatuksetonta ja sydämetöntä meidän tähän astinen käsittelymme on ollut, kun annamme näin valmennettujen lasten 70-päisenä parvena istua kahlittuina koulun penkkeihin 5 tuntia, ainoana puuhanaan tutkia muutamia pieniä mustia figuureja, joita kutsutaan kirjaimiksi tai paukuttaa ulkoa pitkiä kappaleita, joita kunnioitetaan rukousten nimellä.

Valmistaaksemme tällaisia lapsia varsinaiseen havainto-opetukseen, jonka pitäisi muotoutua kuvien ja luonnon ja muiden esinekoelminen avulla, meidän on aloitettava paitsi, että kysymme lapselta hänen nimeään ja mitä hän kotona tavallisesti puuhaa, myös kysymällä kuinka monta sormea hänellä on, kuinka hänen kotinsa on sisustettu, mitä kotieläimiä hän tuntee ja näihin kysymyksiin vaaditaan selvät, täsmälliset vastaukset ja opettaja oi-

kaisee vastaukset ja nämä toistetaan, kunnes ne annetaan oikealla tavalla. Siten tehdään lapsesta puhekykyinen, mikä on erittäin tärkeä asia — ja toiseksi siten opitaan tuntemaan heidän kehitystasensa ja mikä enemmän, osittain myös moraalisia ominaisuuksiaan.

Näiden puheharjoitusten pitäisi tapahtua vuorotellen suomeksi ja venäjäksi E(epäselvä):n käsikirjan mukaan.

Sitäpaitsi pitäisi ottaa vaihteeksi suorien ja käyrien viivojen piirtämisharjoituksia taululle jne. kirjoittamiseen valmistamiseksi.

Tämän jälkeen siirrytään toisella vuosipuoliskolla varsinaiseen havainto-opetukseen Diesterwegiä, Denzeliä tai jotakin muuta kirjaa apuna käyttäen ja Wilken taulujen mukaan. Näiden ajatus- ja puheharjoitusten rinnalla otetaan myös lyhyitä muistiharjoituksia siten, että lapsilla luetetaan ensin ulkoa jokin helppotajuinen runokappale (stycke på vers) ja jokainen lause selitetään kysymysten avulla, joissa säe säkeen perästä toistetaan ja lapset sanovat ne sitten, osaksi yksitellen osaksi kuorossa, kunnes osaaivat koko kappaleen, joka voi olla hengellinen tai maallinen muistoruno (mon. minner), sisällön tulee luonnollisestikin olla lapsellisen yksinkertaista ja helppotajuista, kappaleen pituus 6—8 riviä.

Kun on 2—3 kuukautta jatkettu näitä ajatus-, puhe- ja muistiharjoituksia, mutta ei aikaisemmin, voidaan aloittaa lukuharjoitus Jacotot'n menetelmän mukaan siten nimittäin, että lapselle tuttujen esineitten nimitykset analysoidaan yksinkertaisiksi äänteiksi, jotka merkitään irtokirjaimilla suurelta taululle ja sieltä lapset lukevat ne ääneen kuorossa ja yksitellen. — Sen jälkeen otetaan vähitellen käsiteltäväksi se joka aiotaan lukea, lukemistarkoitukseen hyväksytystä lukukirjasta, asetellaan ensin lause taululle ja valmistellaan läksy lapsille, niin että he voivat kotona oppia lukemaan sen kirjasta omin päin.

Minun mielestäni näiden lukemis- ja niiden kanssa vaihdellen kirjoitus-harjoitusten tulisi tapahtua ainoastaan suomen kielellä siihen saakka, kunnes lapsi on saavuttanut itsenäisen taidon tämän kielen lukemisessa, jonka pitäisi tapahtua, jos lasten lukumäärä luokassa ei ylitä 25 — korkeintaan 30 (tällaisen ei alkeiskoulussa pitäisi tilanteen koskaan olla) — yhdessä vuodessa.

Ajatus-, puhe- ja muistiharjoitusten pitäisi taas tapahtua joka kielessä rinnakkain tälläiset olosuhteet huomioonottaen, kuten yllä olen sanonut.

Luettavaksi valitaan lyhyitä kertomuksia. Opettajan tulee aina ensin lukea kappale, jonka jälkeen lapset lukevat saman ääneen ja opettajan tulee heti alusta alkaen oikaista lausumista, painotusta ja tauotusta jne. Sen jälkeen hän tekee lapsille kysymyksiä luetusta osaksi varmistuakseen siitä, että lapset ovat ymmärtäneet lukemansa, osaksi voidakseen selittää esille tulevat asiat (sana- ja asiaselitys). Niin pian kuin mahdollista lasten tulisi kertoa luettu pitkäköissä jaksoissa.

Kirjoitusharjoitukset jotka aloitetaan piirtämällä tornejä ja soikioita taululle (tai minun kokemuksen mukaan, jos rahoja on käytettävissä, Mentzelin metodin mukaan pistepaperille) jatketaan puhe- ja lukuharjoitusten rinnalla niin, että lapsi ensimmäisen vuoden lopulla voi kopioida luetun ja jälleen lukea ääneen tämän kopioidun, samalla kun tarkoin huolehditaan siitä, ettei mikään merkki saa jäädä pois.

Mitä oikeinkirjoitukseen tulee, josta tulee pääasia toisella luokalla, annetaan tämän toisen kirjoitustavan saavuttamiseksi 1) luettavan ja ulkoa opittavan korrektia kopioimista ja 2) muistista kirjoittamista, tekstin joka on opittu ulkoa. Tavallinen sanelukirjoitus aikaa vievänä pitäisi hylätä ja käyttää vain kertausvälineenä silloin, kun lapsi on oppinut jo kirjoittamaan suhteellisen virheettömästi — varmasti suomea ja venäjää. Lapsi, joka lukee järkevästi painottaen ja tauottaen, ymmärtää mitä hän lukee ja osaa kirjoittaa oikein, suhteellisen virheettömästi molempia kieliä, on kypsä siirrettäväksi kolmannelle luokalle.

Sitäpaitsi pitää opettaa päässä laskua laskukuulien avulla, mutta ei koskaan pidä käyttää abstraktisia lukuja ilman, että mainitaan aina joitakin esineitä, joilla viritetään lasten tarkkaavaisuus. Kun lapsi on saatu tarkkaavaiseksi ja puhekykyiseksi, hänet voidaan — niin hänet voidaan katsoa kypsäksi siirtymään toiselle luokalle.

Tämän suunnitelman kansakoulua koskevassa osassa ei ole sa-
nottavasti uusia asioita. Tässä esittämistään ajatuksista Cygnaeus on runsaasti kirjoittanut jo «Bör den blifvande...» -suunnitelmassaan. Esityksen kielenopetuksen uudistamista koskevissa ajatuksissa on selvästi Paulsonin vaikutusta ja sanontoja hänen lausunnostaan «Ueber den Sprachunterricht». Paulsonin lausunto on vuosi sitten julkaistu ja vertailua varten helposti käytettävissä.⁶⁵

Sitä vastoin tekninen reaalikoulujatus on hyvin vaikeasti selvitettävissä. Cygnaeushan jättää tämän ajatuksen vain maininnaksi selvittelemättä tapansa mukaan, mitä hän reaalikoululla tarkoittaa. Eräitä esikuvia on kuitenkin löydettävissä pietarilaisesta ympäristöstä. Saksalaisten esikuvien mukaan alkoi pietarilaisissa kirkkokouluissa esiintyä pyrkimyksiä linjakokoon jo melko varhaisessa vaiheessa. Edelläkävijöinä olivat Annen-Schule ja reformoitujen seurakuntien kirkkokoulu. Uuden järjestelmän perustana oli alkeiskoulu, jota kutsuttiin myös kansakouluksi. Sitä seu-

⁶⁵ *Aurola*, Eräs keskeinen lähde Uno Cygnaeuksen suunnitelmassa kielen opetuksen uudistamiseksi. Koulu ja Menneisyys XVII, s. 71—83.